

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ ΜΕ ΤΟΝ ΛΑΟ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

(2ο μέρος του άρθρου «Το νόημα της ηγεσίας στη δημοκρατία»)

Πώς όμως θα ερμηνευτεί και θα επιτευχθεί αυτή η ισορροπία πολιτικών και προτεραιοτήτων; Εδώ βλέπουμε ξανά την ανάγκη για ενεργό ωριμότητα του λαού. Η ισορροπία πρέπει να έχει κατεύθυνση, αλλιώς θα μιλάμε για το ανέφικτο, δηλαδή για ισορροπία μέσα στο χάος. Η κατεύθυνση αυτή δίνεται από το όραμα και τα πρότυπα που υιοθετεί ένας λαός. Ο ηγέτης φυσικά μπορεί να εμπνεύσει ένα όραμα στον λαό, αλλά σε ποιες συνθήκες; Δεν ζούμε στην εποχή των ολιγοπληθών κοινωνιών, με τους ισχυρούς βασιλιάδες και τους ακόμη αδύναμους και αμόρφωτους λαούς, με την έλλειψη τεχνολογίας και παγκόσμιου εμπορίου, όπου ένας ηγέτης θα μπορούσε ίσως, αν είχε την πρόθεση, να εμπνεύσει τον λαό. Αλλά αυτό και πάλι δεν θα μπορούσε να γίνεται συνεχώς, αλλά σε ορισμένες κρίσιμες στιγμές. Ο Ινδός αυτοκράτορας Ασόκα έφτιαξε νόμους πολύ προχωρημένους ακόμη και για την εποχή μας, αλλά δεν εφαρμοζόντουσαν γιατί υπήρχαν διάφορα συμφέροντα μέσα στον λαό που αντιδρούσαν. Τώρα όμως έχουμε δραματικά διαφορετικές συνθήκες. Από το άλλο μέρος, σήμερα, διαθέτουμε τόσες γνώσεις, που δεν μπορούμε να υποκριθούμε ότι δεν έχουμε τη δυνατότητα

να διαμορφώσουμε μέσα μας ένα ορθότερο όραμα για την ατομική και κοινή ζωή μας. Το όραμα δεν είναι καθόλου άχρηστο, γιατί είναι αυτό που θα διαμορφώσει και τα κριτήριά μας για τη ζωή και τους πολιτικούς μας. Απαιτείται όμως κρίσιμος αριθμός πολιτών, για να διαμορφωθεί ένα ισχυρό συλλογικό όραμα.

Μέχρι τώρα το υπάρχον όραμα είναι μία απλή αντίδραση στα γεγονότα, τα αποτελέσματα, σχεδόν αντανακλαστική. Στην πραγματικότητα, αυτό που επιχειρείται είναι να ξαναγυρίσουμε πίσω σε αυτά που ήταν πιο ασφαλή, σε μορφές ζωής του παρελθόντος. Υπάρχει, δηλαδή, μία κίνηση αντίδρασης αλλά μέσα στο ίδιο σύστημα αξιών που μας οδήγησε ως εδώ, που είναι ανταγωνιστικό και προσκολλημένο στην οργάνωση, στις τυπικές μορφές συμπεριφοράς και δεν μπορεί να διακρίνει τα αίτια της κατάρρευσης μέσα από τα πολιτισμικά ερείπια. Πολεμούμε τα αποτελέσματα και όχι τα αίτια. Αυτά τα αίτια δεν ήταν στιγμιαία αλλά διαρκή και φυτεμένα μέσα στα ίδια τα κριτήρια της ζωής μας. Ασφάλεια (ατομική και συλλογική), ψυχολογική άνεση, παθητικότητα και ο φόβος του θανάτου που καθιστούσε τα πιο αφηρημένα οράματα άχρηστα, αφού αυτό που μετρούσε ήταν μόνο το χειροπιαστό. Το χειροπιαστό είναι αναγκαίο, αλλά μόνο του όχι μόνο δεν αποτελεί τίποτε αξιόλογο, αλλά έχει και δυνάμεις αυτοκαταστροφής.

Θα δώσω ένα παράδειγμα: Χάνεται η πατρίδα; Τότε πρέπει να την ενισχύσουμε. Αυτό όμως δεν μπορεί να αποτελεί αληθινό όραμα για το μέλλον, αντιθέτως θα έπρεπε να αποτελεί κάτι το αυτονόητο για το παρόν. Το ότι η πατρίδα χάνεται και χρειάζεται ενίσχυση σημαίνει είτε ότι δεν είχαμε όραμα ως τώρα είτε ότι το όραμα ήταν ελλιπές. Το όραμα πρέπει να είναι πιο αφαιρετικό σε ποιότητα και εύρος, τότε και μόνο τότε θα μπορούσε και η πατρίδα να διατηρηθεί ακέραιη. Αυτό συμβαίνει, γιατί κάθε βήμα που κάνει η συνείδησή μας απαιτεί ένα επόμενο βήμα και προς το μελλοντικό όραμα, μια και τίποτα δεν παραμένει ακίνητο, ούτε καν τα οράματα.

Ένα άλλο παράδειγμα: Οι δούλοι ξεσηκώθηκαν για να αποτινάξουν τον ζυγό της δουλείας. Όταν το πέτυχαν, το όραμά τους ήταν

ελλιπές κατά το ότι δεν είχαν όραμα για την ίδια την ελευθερία που κέρδισαν. Μα, αν διατηρήσει κανείς μέσα του τα αίτια που προκάλεσαν την υποδούλωσή του, τότε πώς θα περιμένει ένα διαρκές αντίθετο αποτέλεσμα;

Ένα τρίτο παράδειγμα: Το όραμα της απελευθέρωσης από τη φτώχεια στρεφόταν ενάντια στη φτώχεια ως αντικειμενική συνθήκη, αλλά όχι ενάντια στον κρυμμένο ολοκληρωτισμό που ήταν το αίτιό της. Ενάντια στα πρόσωπα που τον εκπροσωπούσαν, αλλά όχι ενάντια στην αντιποιότητα αυτή, που κατέληξε σε μια ακραία ανισότητα, και που δεν ήταν άλλη από την τάση για υπεροχή και ανταγωνισμό.

Εν κατακλείδι, η αληθινή ηγεσία αφορά πάντοτε το μέλλον της συνείδησης (πρότυπο) και όχι το παρελθόν, το παρελθόν υπάρχει ήδη στο παρόν ως ενσωματωμένη εμπειρία και είναι υποσυνείδητο και καλά θεμελιωμένο. Αυτή η ηγεσία αλληλεπιδρά με τον λαό και τον έλκει προς την υπεύθυνη ελευθερία ενάντια στη γοητεία της εξουσίας. Δηλαδή, υπάρχει μια ελεύθερη “ροή ενέργειας” από και προς τον λαό. Στην ουσία, επειδή αυτή η ηγεσία διαθέτει μεγαλύτερη κατανόηση και πληρέστερο όραμα για το μέλλον, ασκεί μία ισχυρή έλξη μέσω εμπιστοσύνης και παραδείγματος στον λαό, αλλά και αλληλεπιδρά με αυτόν. Αυτό συμβαίνει σε όλους τους τομείς της ζωής, όπως για παράδειγμα η διανοήση ασκεί επίδραση στον λαό, γιατί είναι περισσότερο ενεργή και ολοκληρωμένη νοητικά από το πλήθος των ανθρώπων. Μόνο που η μέχρι τώρα επίδρασή της στην εποχή μας δεν ήταν θετική, όμως η διαφορά νοητικού δυναμικού ήταν φανερή. Γι’ αυτό, θα έλεγα ότι υπάρχει τόσο ιεράρχηση στην ικανότητα όσο και ιεράρχηση στην ηθική ποιότητα μέσα σε μια κοινωνία. Το ζητούμενο είναι η αλληλεπίδραση ανάμεσά τους να είναι ομαλή και απρόσκοπτη, όχι οι ισχυρότερες καθ’ οιονδήποτε τρόπο ομάδες να επιζητούν να εξουσιάζουν και να κλείνουν την πρόοδο για τους υπόλοιπους, για να κρατήσουν την πρωτοκαθεδρία, δηλαδή την ανισότητα. Η ηγεσία, λοιπόν, πρέπει να διαθέτει και τα δύο, για να μπορεί να ηγηθεί επωφελώς για όλους.

Η συνήθης όμως ηγεσία ως εξουσία στηρίζεται και ενισχύει το παρελθόν της συνείδησης, τα χειρότερα τμήματά της, για να κυριαρχεί, διατηρώντας και διευρύνοντας τα ρήγματα στην κοινωνική συνοχή. Μειώνει το ατομικό και συλλογικό υποκείμενο για να το υποδουλώσει. Η μείωση γίνεται με πολλούς τρόπους που όλοι οδηγούν σε τύφλωση, άγνοια και απάθεια ή έστω χειραγωγούμενη δράση που αποτελεί και πάλι μία μορφή απάθειας.

Χωρίς την ενασχόλησή μας με τη συνείδηση, δεν θα μπορέσουμε ποτέ να ανατείνουμε στην αληθινή ηγεσία.

Η ηγεσία πάντοτε φαίνεται σαν μία απόσταση από το πλήθος των ανθρώπων, μία αποξένωση που κρατάει την κοινωνία μακριά και μονίμως υποχρεωμένη προς αυτήν. Αλλά στην πραγματικότητα η απόσταση που υπάρχει ανάμεσα στον λαό και την αληθινή ηγεσία είναι διαφορά στον βαθμό κατανόησης του κόσμου και της ζωής, η οποία προκαλεί και τις λοιπές διαφορές. Αυτή η κατανόηση είναι πολύπλοκη και δεν σχετίζεται μόνο με τις γνώσεις και την τυπική παιδεία, αλλά είναι πρωτίστως ηθική, γιατί η ηθική δεν είναι ένα απλό συναίσθημα (παρά τη χρησιμότητά του). Γι' αυτό, μια τέτοια ηγεσία μπορεί να αλληλεπιδρά με την κοινωνία και να μη διευρύνει τα κοινωνικά ρήγματα, αντιθέτως να τα μειώνει.

Θα έλεγα ότι μια τέτοια ηγεσία είναι υποχρέωση και όχι δικαίωμα. Αν γίνει προνόμιο, τότε πρόκειται για κακή ηγεσία. Μια θετική ηγεσία πάντοτε εμπεριέχει και στοιχεία από το μέλλον της συνείδησης στη φύση της και γι' αυτό αποτελεί και μία διέξοδο προς αυτό. Μπορεί να εμπνεύσει εμπιστοσύνη, αλλά όχι φανατισμό. Ο φανατισμός και το συμφέρον συχνά συγχέονται με την εμπιστοσύνη, ενώ είναι δύο τελείως διαφορετικά πράγματα. **Η εμπιστοσύνη πρέπει να αφορά την πνευματική ακεραιότητα εκείνου που ηγείται** και όχι το ότι τα συμφέροντά μας θα προστατευτούν λόγω της προσωπικής μας σχέσης με τους ηγέτες μας. Μία τίμια διερεύνηση του ζητήματος αυτού θα έδειχνε ότι συμβαίνει το αντίθετο.

Aristotle's Ethics, Politics, and Economic /

wikimedia commons

Πόση όμως απόσταση μπορεί να έχει η ηγεσία από τον λαό;

Η πολιτική ηγεσία πρέπει να μην έχει πολύ μεγάλη απόσταση, γιατί πρέπει να υπάρχει αυτή η έντονη αλληλεπίδραση με τον λαό. Όμως η ηγεσία στο πεδίο της αφηρημένης σκέψης και της φιλοσοφίας μπορεί να έχει ακόμη μεγαλύτερη, γιατί η επίδρασή της δεν ασκείται απευθείας στον λαό, αλλά σταδιακά και διαμέσου των διανοούμενων και όσων είναι ιδεαλιστές. Και πάλι, βέβαια, τα όρια της αλληλεπίδρασης είναι περιορισμένα. Όσο μεγαλύτερη είναι η απόσταση, τόσο η αλληλεπίδραση εμμεσοποιείται και λιγοστεύει.

ΟΜΩΣ στην κυριαρχία, η ηγεσία, πλέον, ως εξουσία είναι δεδομένο ότι χρησιμοποιεί την εμμεσοποίηση για διαφορετικούς λόγους. Η απόσταση σε μια τέτοια περίπτωση στοχεύει στο να διατηρήσει και, αν είναι δυνατόν, να διευρύνει τη ρηγματικότητα της ανισότητας. Αυτή η ανισότητα μιμείται την απόσταση των συνειδήσεων, ενώ δεν πρόκειται για κάτι τέτοιο, είναι απλώς μια διαφορά στο έχουν. Διεκδικεί μίαν ανωτερότητα που οφείλεται μόνο και μόνο στην ποσοτική διαφορά δύναμης (π.χ. χρήμα, τίτλο).

Η απόσταση, επομένως, αυτή πρέπει να έχει την ικανότητα μιας

ελκυστικής αλληλεπίδρασης και όχι ο λαός να είναι ένας παθητικός αποδέκτης πραγμάτων που ούτε κατανοεί σε ικανούς αριθμούς μέσα στην κοινωνία ούτε τον αγγίζουν. Πρέπει να τον κινητοποιεί 'και όχι να τον καθησυχάζει ώστε να ζει ανέμελα και ανεύθυνα. Η ώρα της ενηλικίωσης της ανθρωπότητας έχει πια φθάσει εδώ και πολύν καιρό τώρα. Η ηγεσία ενισχύει τη συμμετοχή του λαού και αυτή η συμμετοχή δεν είναι μόνο πρακτική, αλλά κυρίως αυτού του είδους. Το πεδίο της εξέλιξης πρέπει να είναι ανοιχτό, και όχι να κλείνει για να κατέχει η ηγεσία τη θέση της. Αλλά ο λαός πρέπει να διανύσει ο ίδιος την απόσταση και όχι απλώς να καταναλώσει ορισμένες ωφέλειες πρακτικές και ψυχολογικές.

Θα κλείσω με μία χαρακτηριστική παράγραφο από το παραπάνω κείμενο του Γιάννη Ζήση που παρέθεσα στο 1ο μέρος του άρθρου:

«Η Δημοκρατία πρέπει να είναι το τέρμα όλων των συμφερόντων της ηγεσίας.

Η ηγεσία πρέπει να έχει το ελάχιστο των συμφερόντων της στην εξουσία.

Όσο η ηγεσία είναι κάτι το επώνυμο και περιέχει στοιχεία τελετουργικής ιεραρχίας και πρωτοκόλλου αποξένωσης και διαχωρισμού από την ανωνυμία τόσο βαθιά, είναι αντιδημοκρατική.

Το Νόημα της Δημοκρατίας δεν είναι μια κοινωνική μηχανή που την κινούν μια φορά στα τόσα χρόνια ψήφοι, είναι μια θεμελιακή υπέρβαση της στατικότητας, κάθε γραμμικότητας πολιτική.

Αυτό σημαίνει πως η πρακτική ερμηνεία της Δημοκρατίας εμπεριέχει μια πλήρη έκλυση της ενέργειας του ανθρώπου προς μια κατεύθυνση δημιουργικής απελευθέρωσης και ιστορικής επάρκειας».

Ιωάννα Μουτσοπούλου

Μέλος της ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ

εικόνα : Politics in the Market – William Holbrook Beard –
1880